

PROJEKT DEMOCOPHES

Demonstration of a study to
coordinate and perform
human biomonitoring
on a European Scale

Pilotná štúdia Terénna časť

MUDr. Katarína Slotová, PhD.

Ing. Katarína Halzlová, MPH

Mgr. Michal Jajcaj

1. Konzultačný deň NRC

RÚVZ Banská Bystrica, 3.11.2015

Projekt COPHES – DG Research – No. 244237

Projekt DEMOCOPHES – LIFE09ENV/BE/000410

pilotná štúdia

□ **Východiská:**

- **Európsky akčný plán pre životné prostredie a zdravie 2004-2010** ustanovuje potrebu rozvoja trvalého harmonizovaného prístupu k zavedeniu ľudského biomonitoringu (HBM) v Európe
- **Podiel Európskej komisie na financovaní 2 projektov: COPHES**

DEMOCOPHES

Projekt COPHES – DG Research – No. 244237

Projekt DEMOCOPHES – LIFE09ENV/BE/000410

pilotná štúdia

□ **Východiská:**

- **86% úmrtí v Európe je spôsobených ovplyvniteľnými rizikovými faktormi**
- **HBM je významným nástrojom na získanie reprezentatívnych údajov o skutočnom vystavení ľudí znečisťujúcim látkam zo životného prostredia a ich možných účinkoch na zdravie.**

Projekt COPHES – DG Research – No. 244237

Projekt DEMOCOPHES – LIFE09ENV/BE/000410

pilotná štúdia

□ **Projekt COPHES**

- **Zapojených 35 partnerov z 27 európskych krajín**
- **Teoretická základňa a podpora pre projekt DEMOCOPHES (metodika, jednotné protokoly,..)**

□ **Projekt DEMOCOPHES**

- **Zapojených 17 európskych krajín**
- **Praktické overenie teoretickej základne vyplývajúcej z projektu COPHES**
- **Otestovanie harmonizovaného prístupu**

Ciele oboch projektov:

- **Preukázať, že harmonizovaný prístup k ľudskému biomonitoringu v Európe je možné uskutočniť**
- **Otestovať harmonizované protokoly na získanie údajov z biologického monitorovania z rôznych krajín Európy**
- **Získať základné údaje o distribúcii špecifických biomarkerov v určenej populácii**

Ciele oboch projektov:

- **Cielené vzdelávanie a program na budovanie kapacít dostupný pre všetky zúčastnené krajiny**
- **Vypracovať protokoly umožňujúce prenos výsledkov HBM do politických odporúčaní**

Spoločenské/právne stránky

---

1. Predloženie protokolu projektu etickej komisii na schválenie

2. Ochrana osobných údajov

3. Písomný súhlas účastníkov štúdie (matka, dieťa)

Dizajn štúdie a práca v teréne

Štandardné operačné protokoly

- **Typ štúdie:** Pilotná štúdia – prierezová
(*cieľom je získať obraz o expozícii populácie/populačných skupín v určitom čase*)

- **Cieľová populácia:** deti vo veku 6 – 11 rokov (*Lahký výber, dostupnosť*)
ich matky do 45 roku života (*Spoločné cesty expozície
matka/dieťa*)

- **Celková cieľová veľkosť súboru:** 120 detí
120 matiek

- **Súbor náhodne vybraný** z 2 rozdielnych lokalít podľa najvyššej a najnižšej kategórie urbanizácie, t.j.
mestská oblasť – 60 detí a 60 matiek
vidiecka oblasť – 60 detí a 60 matiek

Prečo bola vybratá mestská a vidiecka oblasť?

□ Chceme získať skúsenosti pre terénnu prácu:

- rozdielne percento návratnosti odpovedí
- rozdielne komunikačné prístupy
- rozdielne úsilie riadenia projektu

□ Chceme zahrnúť rozdielne úrovne expozície:

- expozíciu z rôznych zdrojov
- expozíciu z potravín
- expozíciu z používania pesticídov

Základné moduly prierezovej štúdie HBM

---

1. Výber účastníkov štúdie
2. Práca v teréne: odber vzoriek, dotazníky
3. Chemické analýzy
4. Uchovávanie biologického materiálu
5. Managment a vyhodnotenie údajov
6. Hodnotenie výsledkov
7. Odovzdanie výsledkov

Štandardné operačné postupy: SOP

SOP 1	Výber účastníkov
SOP 2	Získavanie účastníkov a práca v teréne (odpovedacia karta a protokolový list)
SOP 3	Metóda zabezpečenia kvality (kontrolne listy)
SOP 4	Dotazníky a vedenie rozhovoru
SOP 5	Odber vzoriek a zachádzanie s nimi

Dotazníky

---

1. **Náborový dotazník**
(zahrňujúce/vylučovacie kritériá, 12 otázok)
2. **Základný dotazník (63 otázok)**
3. **Dotazníky pre odber vzoriek**
(vlasý, moč -každý 10 otázok)
4. **Dotazník pre tých, ktorí odmietli účasť v štúdiu**
(6 otázok)

Výber účastníkov štúdie

- **Výber populácie:**
  - **Prostredníctvom registra obyvateľov, alebo**
  - **Prostredníctvom vybratých škôl (SR)**

- **Predpokladané percento návratnosti-30%**

Výber účastníkov štúdie

- Pri výbere študovanej populácie prostredníctvom škôl **osloviť školy s rôznou sociálno-ekonomickou štruktúrou obyvateľstva**, nie špeciálne, alebo výberové školy
- Na účasť v štúdiu **osloviť všetky deti v školách** v sledovaných vekových skupinách
- Vo vidieckej oblasti sa odporúča mať najmenej 300 detí vo veku 6 – 11 rokov
- Je možné vybrať viac ako 1 dedinu

Výber účastníkov štúdie

- **Ciel':**
  - **v každej vekovej skupine získať 10 detí
(5 chlapcov, 5 dievčat)**

  - **6 vekových skupín: 6, 7, 8, 9, 10 a 11 ročné deti
(deti narodené v rokoch 2000 – 2005)**

Získavanie účastníkov a práca v teréne

- **Trvanie štúdie:** september – december 2011
vo všetkých zúčastnených krajinách
- Práce v SR prebiehali **v obidvoch lokalitách paralelne**

Základné úlohy na zabezpečenie štúdie.

- pripraviť **spôsob ochrany osobných údajov (ID čísla)**
- požiadať **etickú komisiu** o schválenie štúdie a možnosť realizovať štúdiu
- pripraviť **„Manuál práce v teréne“**
- pripraviť **preklady dotazníkov** do slovenského jazyka
- **overiť preložené dotazníky** formou 10 – 15 testovacích interview
- vybrať **kvalifikovaných interviuverov**
- organizovať a uskutočniť **tréning interviuverov**
- **pripraviť vyšetrovacie centrum**
- **pripraviť potrebný materiál** (pre zber vlasov, moču, zošity, pozornosti pre deti)

Identifikačné čísla

- Každá matka a dieťa majú **osobitné – jedinečné ID číslo**
- **Dĺžka ID čísla: 7 znakov**
- **SK R 008 C – Slovensko, z vidieckej oblasti, z rodiny č.8 , dieťa**
- **Identifikačným číslom respondenta je označený celý písomný materiál a vzorky biologického materiálu**

Zriadenie DEMOCOPHES kancelárie - vyšetrovacie centrum

- ako centrálna jednotka zodpovedná za nábor účastníkov štúdie, za manažment zberu údajov, vzoriek, za realizáciu práce v teréne
- ako miesto stretnutia s účastníkom štúdie, ktorý odmietne návštevu doma –interview
- odber vzoriek
- ako miesto uchovávanania písomnej dokumentácie a odobratých vzoriek

Výber detí v konkrétnych školách

- **kontrola odpovedacích kariet:**
  - rozdeliť ich podľa vekových skupín a pohlavia
  - rozdeliť ich na súhlas – nesúhlas
  - vyčleniť deti, ktoré sú mladšie ako 6 rokov alebo staršie ako 11 rokov
  - vyčleniť deti, ktoré nespĺňajú kritériá

- vytvoriť **konečnú databázu mien detí s adresami,** s ktorými bude dohodnuté stretnutie

Výber detí v konkrétnych školách

Vylučovacie kritériá pre účasť detí v štúdiu:

- deti žijúce v rôznych inštitúciách, detských domovoch, nemocniciach, bezdomovci a pod.
- **deti žijúce menej ako 5 rokov v študovanej oblasti**
- deti žijúce väčšinu času bez matky (< 16dní/mesiac)
- zdravotné problémy súvisiace s poškodením pečene alebo obličiek
- **deti z imigrovaných rodín zaradovať podľa jazykových schopností matiek dohovoriť sa**
- z jednej rodiny zaradovať do štúdie len 1 dieťa vybrané náhodným číslom

Písomná dokumentácia pre získavanie účastníkov štúdie

- **Fakty o projekte**
- **Pozývací list**
- **Informačný list**
- **Odpovedacia karta**
- **Pripomínací list**
- **Dotazník –vylučovacie kritériá**
- **Písomné potvrdenie dátumu a času stretnutia s vybraným účastníkom štúdie**
- **Písomný informovaný súhlas**
- **Pripomínací list na zaslanie informovaného súhlasu**
- **List pred návštevou**
- **Ďakovný list, ak účastník súhlasil s účasťou v štúdiu ale nespĺňa kritériá**
- **Dotazník pre tých, ktorí odmietli účasť v štúdiu**
- **Písomné inštrukcie pre odber vzoriek moču**
- **Protokol pre zber všetkých individuálnych informácií**

Výber detí – vidiecka oblasť

- **ZŠ Slovenská Ľupča:**
  - 228 detí vo veku 6 -11 rokov
  - 50 detí vylúčených pre nesplnenie kritérií, t.j.
oslovených bolo 178 detí

- **ZŠsMŠ Brusno:**
  - 139 detí vo veku 6 -11 rokov
  - 16 detí vylúčených pre nesplnenie kritérií, t.j.
oslovených bolo 123 detí

- **Celkovo bolo oslovených 301 detí**

Zhodnotenie návratnosti odpovedacích kariet

- **S účasťou v štúdií súhlasilo 71 rodičov (23,65%)**
Slovenská Ľupča 59 – 33,1%
Brusno 12 -9,8%

- **Účasť v štúdií definitívne odmietlo 85 rodičov (29,3%)**
Slovenská Ľupča 80 (44%)
Brusno 16 (13%)

- **Počet odpovedacích kariet bez akejkoľvek odpovede a kontaktu 105 (34,9%)**
Slovenská Ľupča 39 (21,9%)
Brusno 66 (53,7%)

Zhodnotenie návratnosti odpovedacích kariet

- **Počet nevrátených odpovedacích kariet 29 (9,6%)
Brusno 29 (23,6%)**
- **Počet pripomínacích listov 30 (Brusno 30)**
- **Počet súhlasov s účasťou v štúdiu po zaslaných pripomínacích listoch 4 (13,3%)**
- **Počet odmietnutí s účasťou v štúdiu po zaslaných pripomínacích listoch 7 (23,3%)**

Práca v teréne

- **Telefonické kontakty** s rodinami ktoré vyjadrili súhlas s účasťou v štúdiu a dohodnutie termínu stretnutia (*matka + dieťa*)
- **Miesto stretnutia:** domácnosť
škola
projektové centrum RÚVZ

Práca v teréne

- **Postup počas návštevy, stretnutia s účastníkom štúdie:**
- **Odpovede na dodatočné otázky, podpis súhlasu s účasťou v štúdiu – matka+ dieťa**
- **Rozhovor s matkou :**
  - **základný dotazník** (*obytné prostredie, bydlisko, výživa, fajčenie, spôsob života, zamestnanie, sociálna demografia*)
  - **dotazník pre odber vzorky vlasov: matka, dieťa**
(*dátum a čas odberu, pôvodná farba vlasov, farbenie vlasov, pôvodná štruktúra vlasov, chemické ošetrovanie vlasov, čas posledného umývania vlasov, použitie šampónu na odstránenie vši, dĺžka vlasov*)
  - **dotazník pre odber vzoriek moču : matka, dieťa**
(*dátum a čas odberu, vystavenie tabakovému dymu, konzumácia rýb, konzumácia potravín balených v plast. obaloch, hmotnosť, výška*)

Práca v teréne

- **Odber vzorky vlasov od matky a dieťaťa**
- **Odovzdanie nádob na odber vzoriek prvého ranného moču pre matku a dieťa+ inštrukcie na odber moču**
- **Odovzdanie malých pozorností pre deti**

Práca v teréne

- **Zber vzoriek moču a dotazníkov na odber vzoriek moču v školách nasledujúci deň po rozhovore s matkou do označených prenosných chladničiek**
- **Prínos vzoriek moču do laboratórií OCHA RÚVZ Banská Bystrica**
- **Rozpipetovanie vzoriek moču podľa vyšetrovaných ukazovateľov – kreatinín, ftaláty, kadmium**
- **Uloženie vzoriek moču pri teplote -18° C**

Definícia prípadu

Pár – matka a dieťa je možné považovať za prípad štúdie vtedy, ak:

- je odovzdaný informovaný súhlas,**
- sú splnené výberové kritériá pre účasť v štúdiu,**
- sú odovzdané vzorky vlasov a moču**
- je zodpovedaných aspoň 80 % otázok v základnom dotazníku, pritom bezpodmienečne musia byť vyplnené otázky v dotazníku označené ako „povinné“.**

Povinné otázky v dotazníku

Otázka

Dôvod

Ako často ste jedli produkty z rýb?

- ortuť

Fajčí niekto vo Vašej domácnosti?

- kotinín

Fajčíte? Koľko cigariet? Fajčí Vaše dieťa?

- kadmium
kotinín

Máte amalgámové výplne zubov?

- ortuť

Aké máte vzdelanie?

- indikátor

sociálno-ekonomického postavenia

Skúsenosti z pilotnej štúdie projektu Democophes

- **Získali sme potrebné údaje a vzorky biologického materiálu od 66 rodín (*plán 60 rodín, t.j. matka+ dieťa*)**
- **51 účastníkov (matiek) bolo kontaktovaných za účelom vyplnenia dotazníka na zodpovedanie povinných otázok pre tých účastníkov štúdie, ktorí odmietli účasť v štúdiu**
- **Počet súhlasných odpovedí s účasťou v štúdiu bol nižší (23,65%) ako predpokladaný najnižší počet (30%)**
- **Problematické bolo získavanie požadovaného počtu respondentov podľa veku a pohlavia**

Skúsenosti z pilotnej štúdie projektu Democophes

- **Spolupráca so školami a výber respondentov prostredníctvom škôl boli na dobrej úrovni**
- **Ako miesto rozhovoru respondenti uprednostňovali priestor školy, 20 (30,3%) respondentov akceptovali návštevu v domácnosti**
- **Niektoré domácnosti nemohli byť kontaktované z dôvodu udania nesprávnych kontaktných údajov**
- **Odporúčame obmedziť písomný materiál pre kontakt s respondentmi, ktorý im mal byť zasielaný poštou**

Čo merať v pilotnej štúdii projektu DEMOCOPHES?

- Vybrané boli **biomarkery expozície**, ktoré :
  - sú **významné pre hodnotenie verejného zdravia**
  - majú **validované a relevantné analytické metódy**
  - majú **dobře charakterizované referenčné materiály**

Čo merať v pilotnej štúdii projektu DEMOCOPHES?

- Na základe mnohých návrhov bol vyvinutý harmonizovaný prístup pre ľudský biomonitoring (projekt COPHES) zameraný na meranie obsahu:

kadmia v moči

kotinínu v moči

ortuti vo vlasoch

ftalátov v moči

KADMIUM

- V životnom prostredí sa prirodzene vyskytuje v malom množstve v ovzduší, vode, pôde
- Vedľajší produkt pri výrobe Zn, Pb, Cu
- **Z celého množstva Cd sa používa:**
  - asi 83% pri výrobe batérií
  - 8% vo farbách
  - 7% v náteroch pri galvanizácii kovov

KADMIUM- pravdepodobné zdroje expozície ľudského organizmu

- **Fajčenie** – zlúčeniny Cd sa pri fajčení uvoľňujú do ovzdušia a môže tak dôjsť k ich vdýchnutiu – teda **aj pasívne fajčenie** je potenciálny zdroj expozície Cd
- **Konzumácia rýb, pečene, obličiek**
- **Denne prijímame jedlom asi 10-20mg Cd**

KADMIUM – chronická toxicita

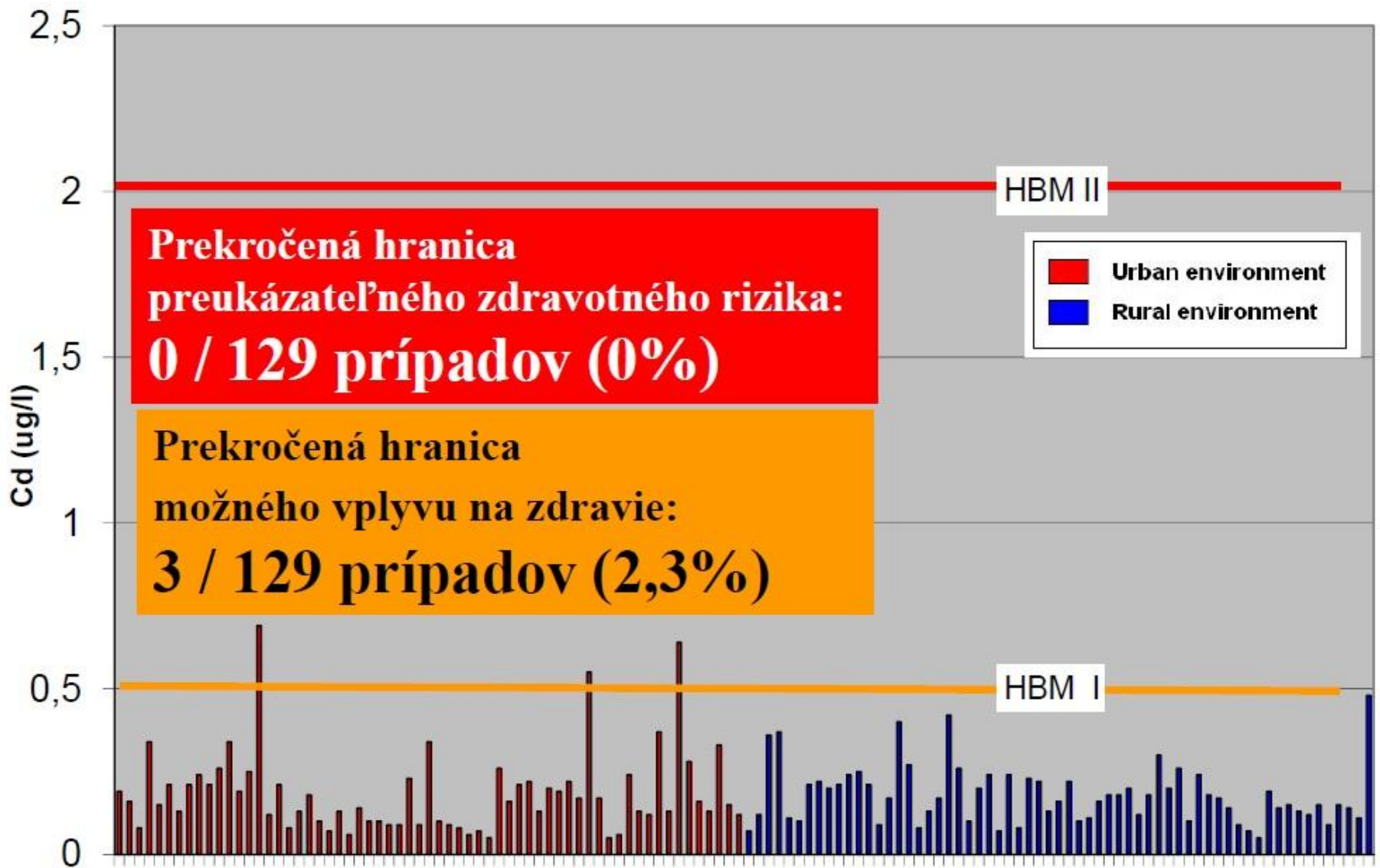
- Kadmium sa v ľudskom organizme hromadí **v obličkách** (chronická toxicita)
- Často je popisovaný vplyv Cd **na hustotu kostí a kardiovaskulárny systém**
- Na základe štúdií vykonaných na ľuďoch a zvieratách sú Cd a jeho zlúčeniny klasifikované ako **karcinogénne pre človeka**

KADMIUM

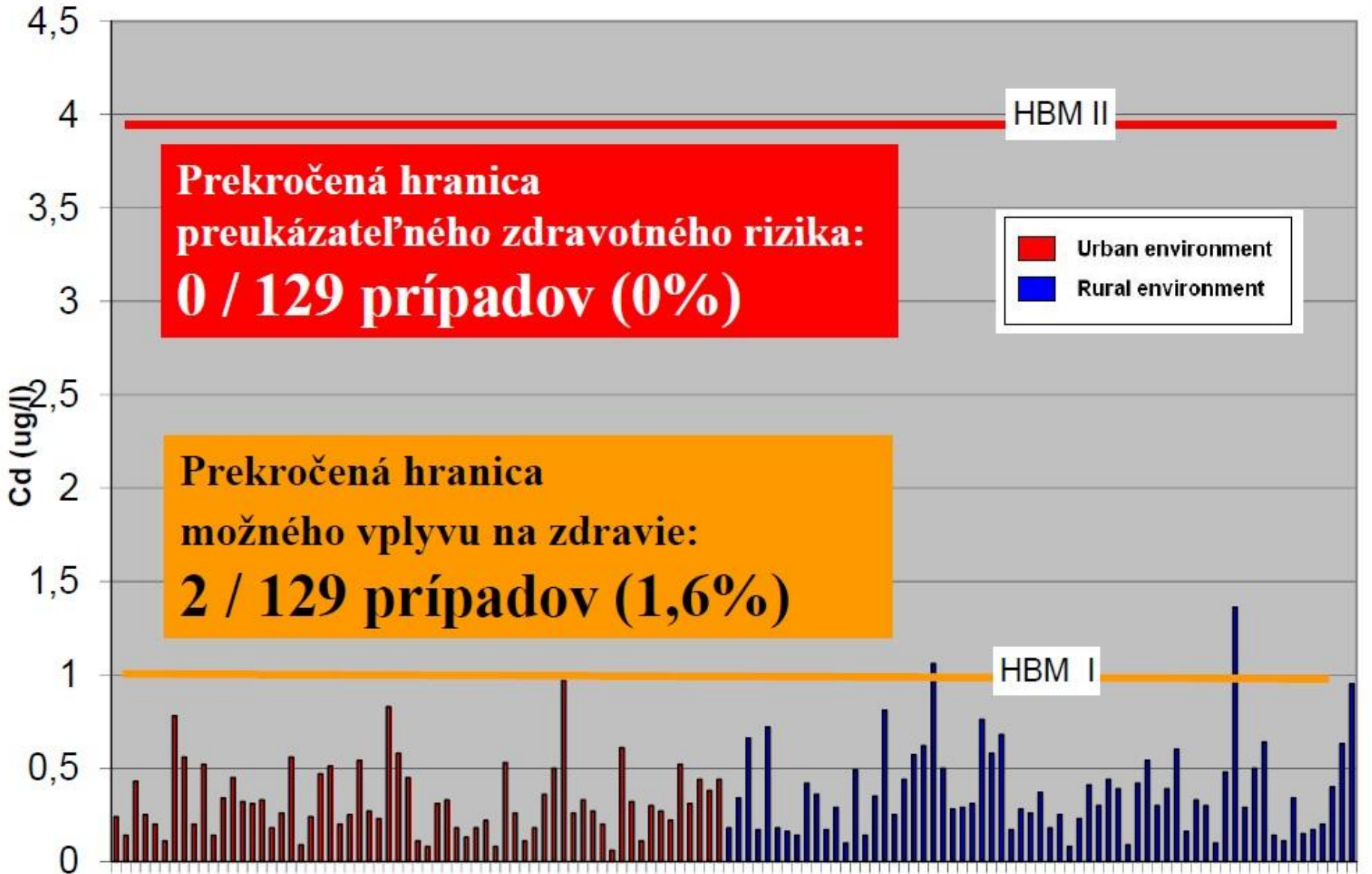
- Štúdie zamerané na biomonitoring – **stanovenie Cd v moči a v krvi**
- Kadmium v **moči** je markerom **dlhodobej expozície**, odráža celoživotnú záťaž Cd
- Kadmium v **krvi** je obrazom **krátkodobej expozície** (do 100 dní)
- Zistenie merateľného množstva Cd v krvi alebo v moči nemusí nutne znamenať, že tieto úrovne sú príčinou poškodenia zdravia

Kadmium (Cd) – deti

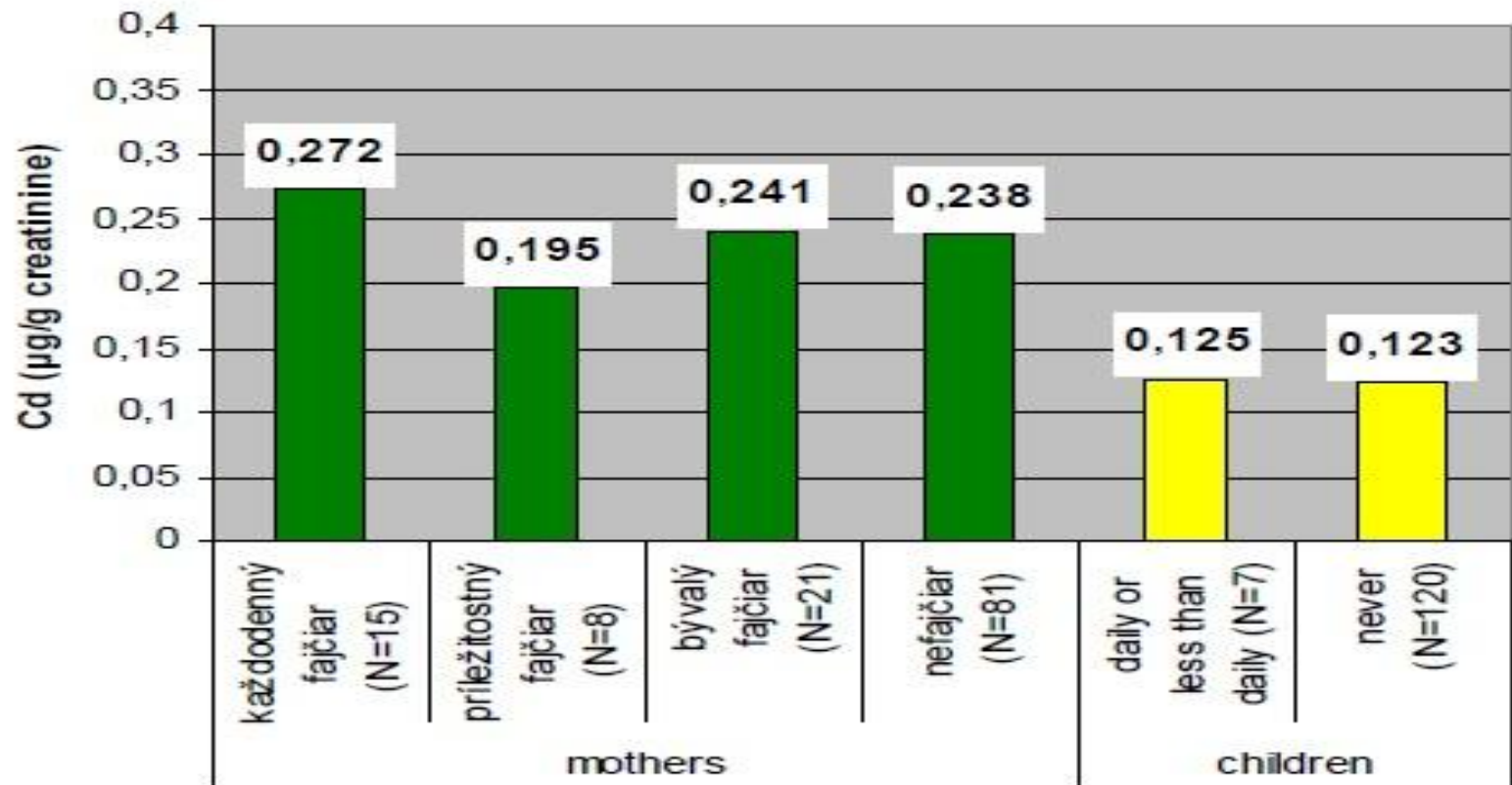

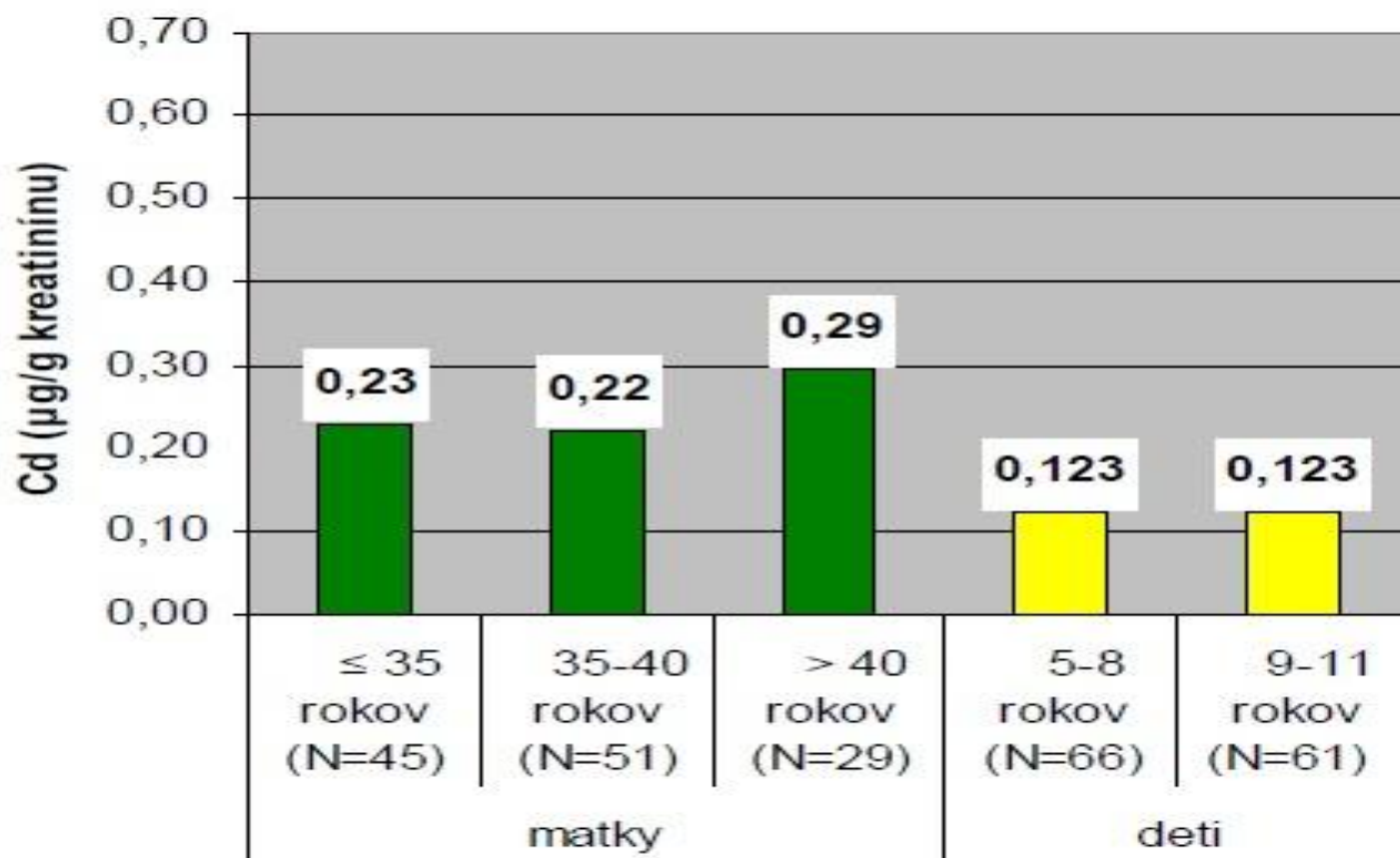
Kadmium (Cd) – matky
urban/rural

Kadmium a expozícia tabakovému dymu z aktívneho a pasívneho fajčenia

Kadmium a vekové skupiny sledovanej populácie

KADMIUM – možnosti riadenia rizík

- **Nefajčiť tabakové výrobky a vyhýbať sa pasívnemu fajčeniu**
- **Dodržiavať zásady hygieny práce**
- **Vyhýbať sa potravinám kontaminovaným Cd a oblastiam so skládkami nebezpečného odpadu**
- **Správne likvidovanie batérií**

KOTINÍN

- Chemická látka, ktorá **vzniká v ľudskom organizme z nikotínu**, ktorý sa do ľudského tela dostáva **aktívnym, alebo pasívnym fajčením**
- Je veľmi **citlivým biomarkerom** expozície tabakovému dymu vrátane expozície pasívnemu fajčeniu

KOTINÍN - zdroje expozície ľudského organizmu

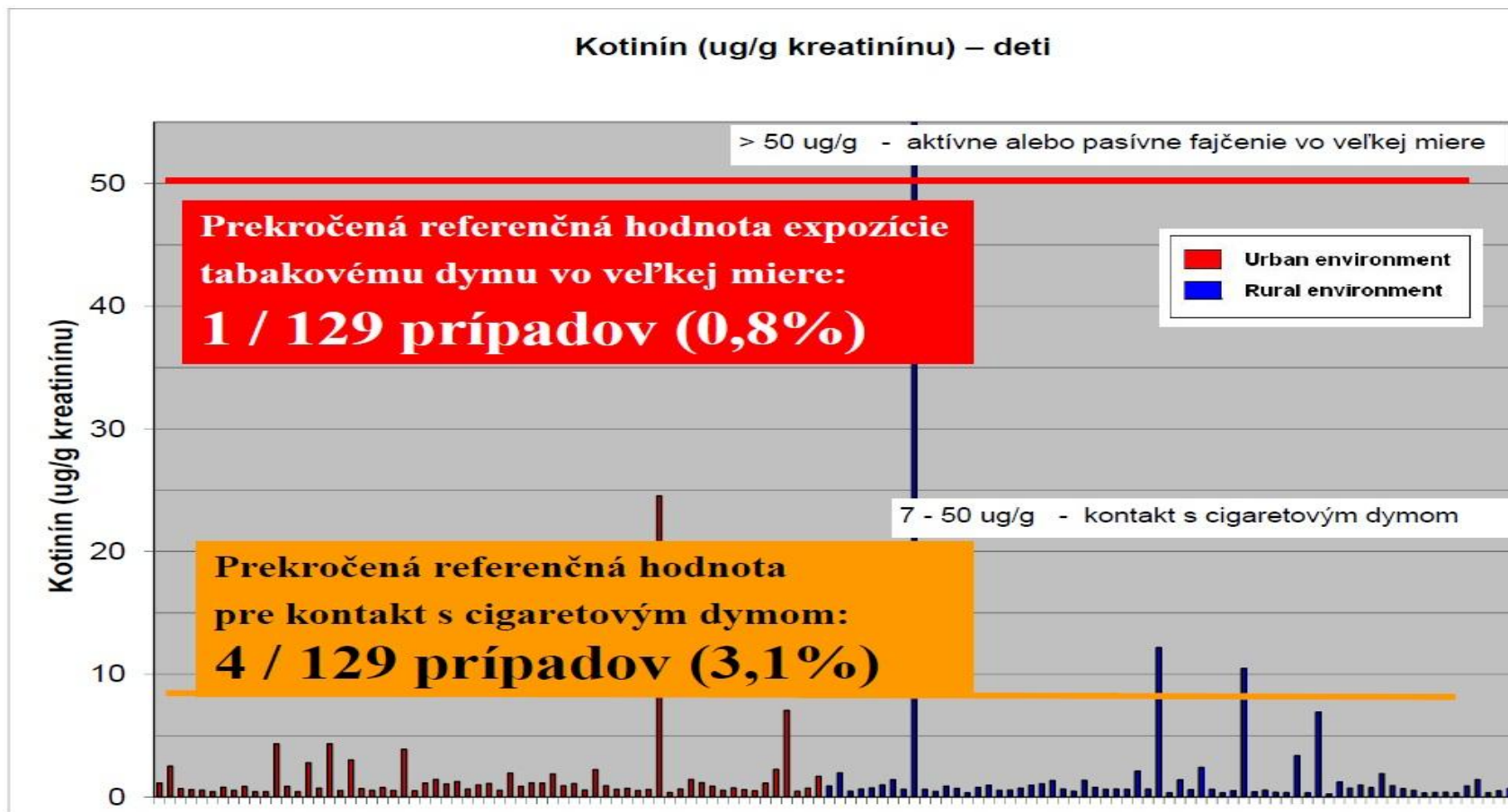
- Tabakový dym**
- V malom množstve sa vyskytuje v zelenine – zemiaky, kapusta**
- Čaj a káva**

KOTINÍN

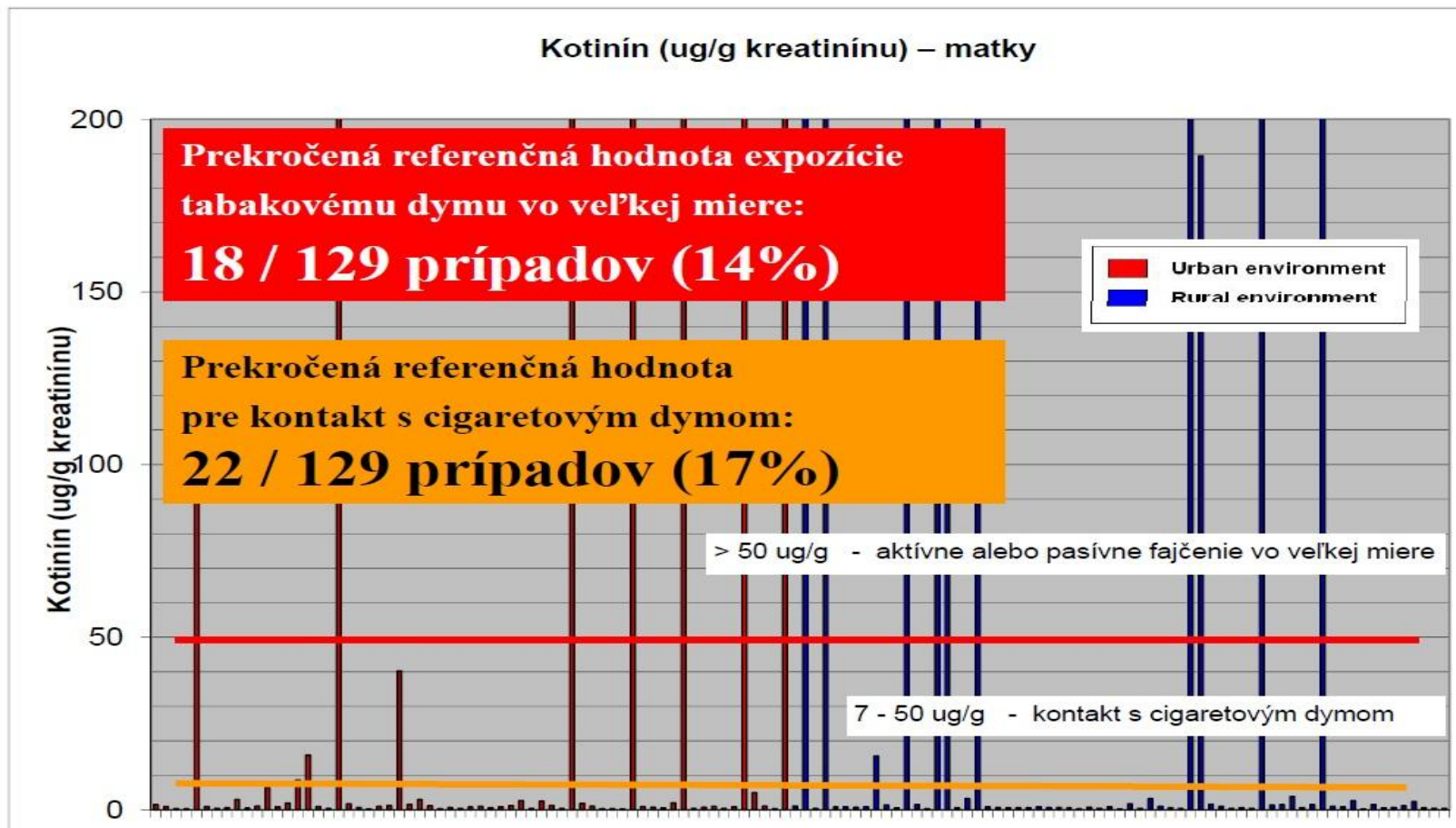
- **Štúdie zamerané na biomonitoring – stanovenie kotinínu v moči a v krvi**
- **Jeho polovičná doba rozpadu je 20 hodín**
- **Je detekovateľný niekoľko dní po užití tabaku**
- **Úroveň kotinínu v krvi veľmi dobre koreluje s úrovňou vystavenia tabakovému dymu vrátane pasívneho fajčenia**

Kotinín ($\mu\text{g/g}$ kreatinínu) – deti

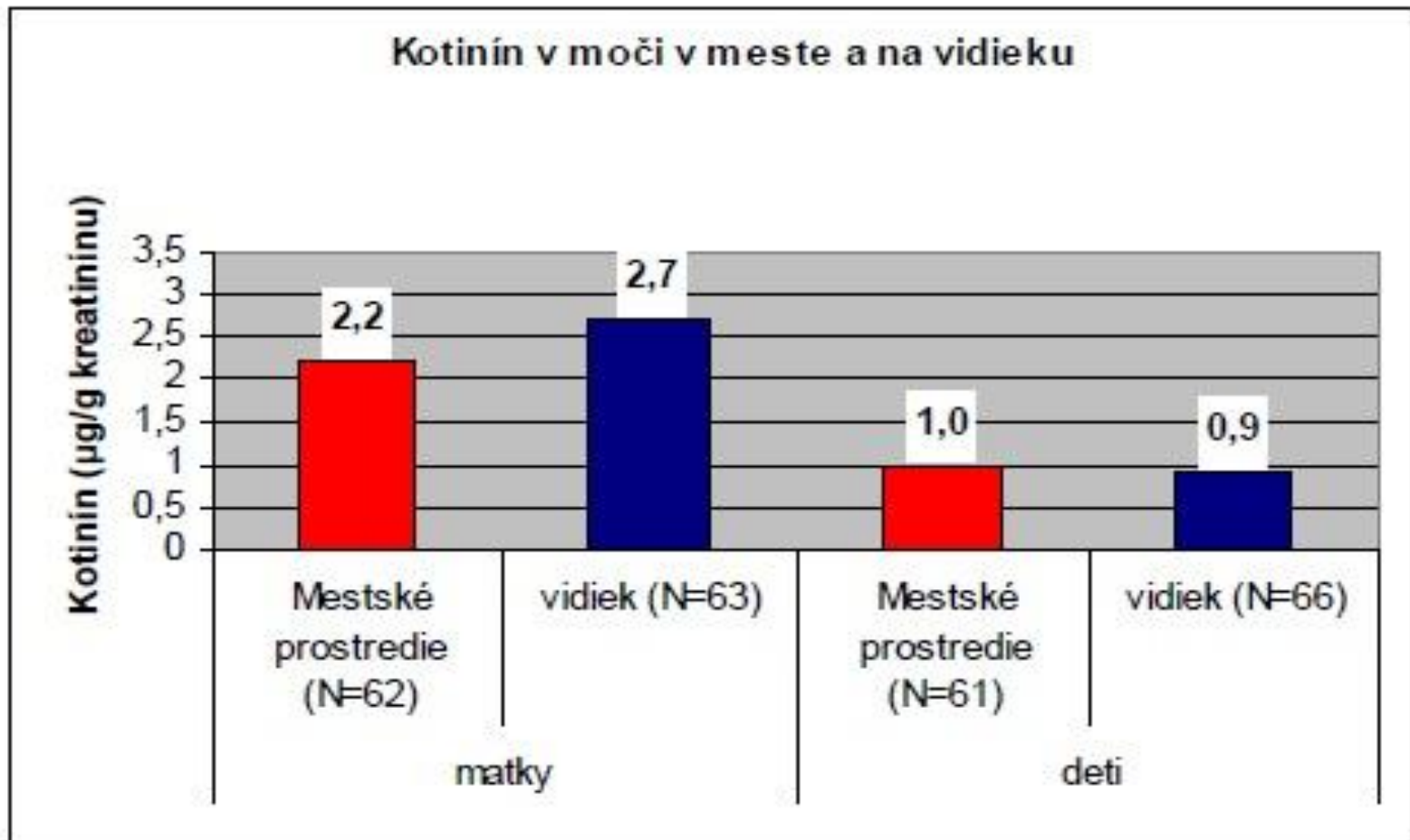

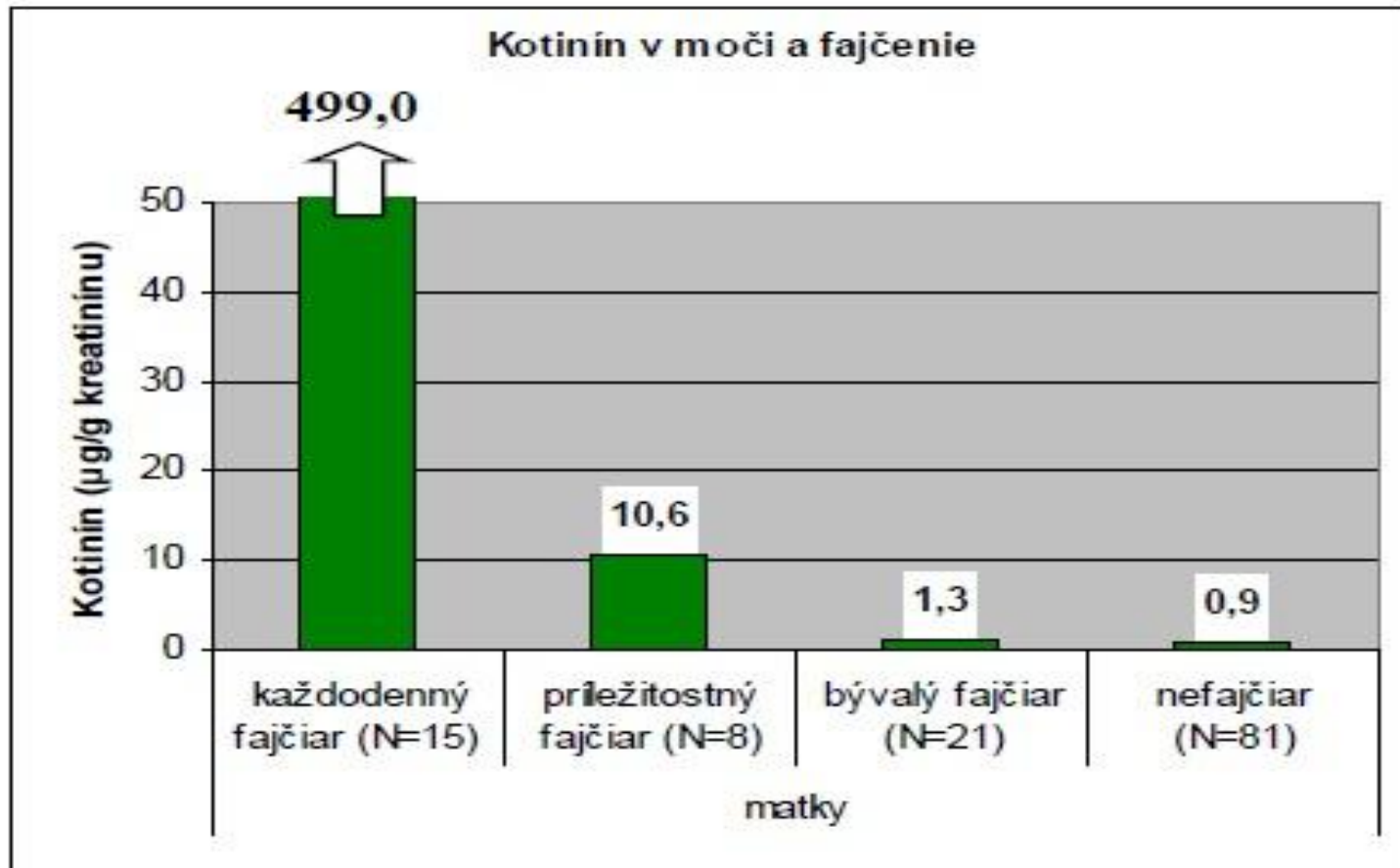
Kotínín ($\mu\text{g/g}$ kreatinínu) – matky

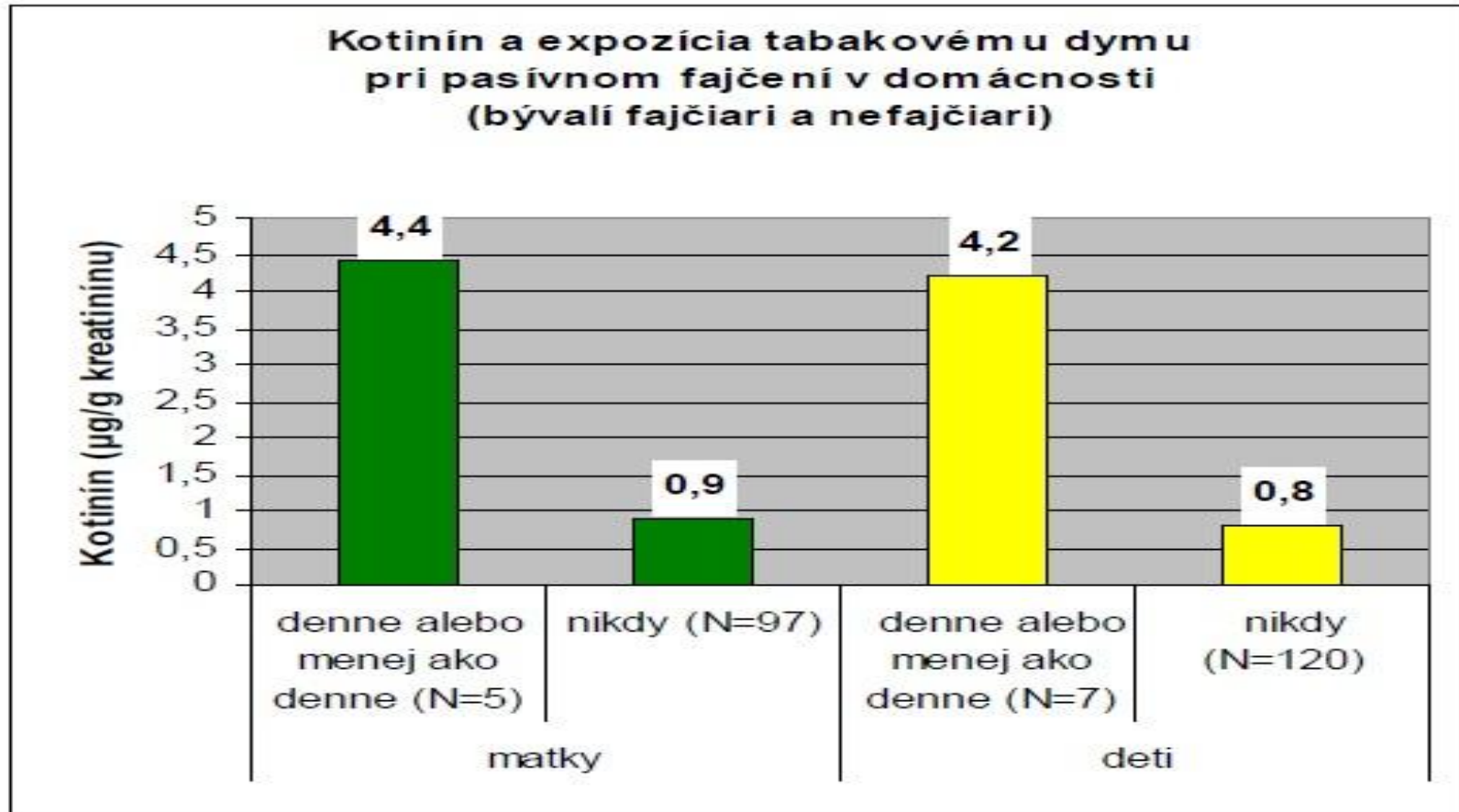
Kotínín v moči v meste a na vidieku

Kotín v moči a fajčenie –matky

Kotínin a expozícia tabakovému dymu v domácnosti

KOTINÍN - možnosti riadenia rizík

- **Zdržať sa fajčenia**
- **Obmedziť na minimum kontakt s fajčiacou osobou**
- **Nezdržiavať sa v miestnostiach kde je fajčenie povolené**

Ortuť

sivý kov, pri izbovej teplote kvapalná forma

- **Prírodné zdroje** v životnom prostredí: lesné požiare, záplavy, zvetrávacie procesy
- **Umelé zdroje**: spaľovanie odpadov, fosílnych palív, nesprávna likvidácia produktov s obsahom ortuti môže viesť k uvoľňovaniu Hg do životného prostredia
- Vo vode je Hg absorbovaná mušľami, lastúrami, rybami → hromadenie v potravinovom reťazci
- V prostredí existuje v troch formách s rozdielnymi vlastnosťami, použitím a toxicitou: **kovová**
organická
anorganická

ORTUŤ - zdroje expozície ľudského organizmu

- Hlavnou cestou expozície je častá konzumácia rýb alebo mäkkýšov s vysokým obsahom ortuti
- Amalgámové výplne zubov (počet, zloženie, kvalita výplní, trvanie)

ORTUŤ – chronická expozícia

- poškodenie CNS, obličiek, žalúdka, ovplyvňovanie imunitného systému, krvného tlaku a pulzu**
- chvenie, zmena osobnosti –podráždenosť, spoločenský odstup, poruchy krátkodobej pamäte**
- Hg vo forme metylortuti prechádza placentou → vplyv na vyvíjajúci sa plod → neurovývojové poruchy vo vysokých koncentráciách Hg**

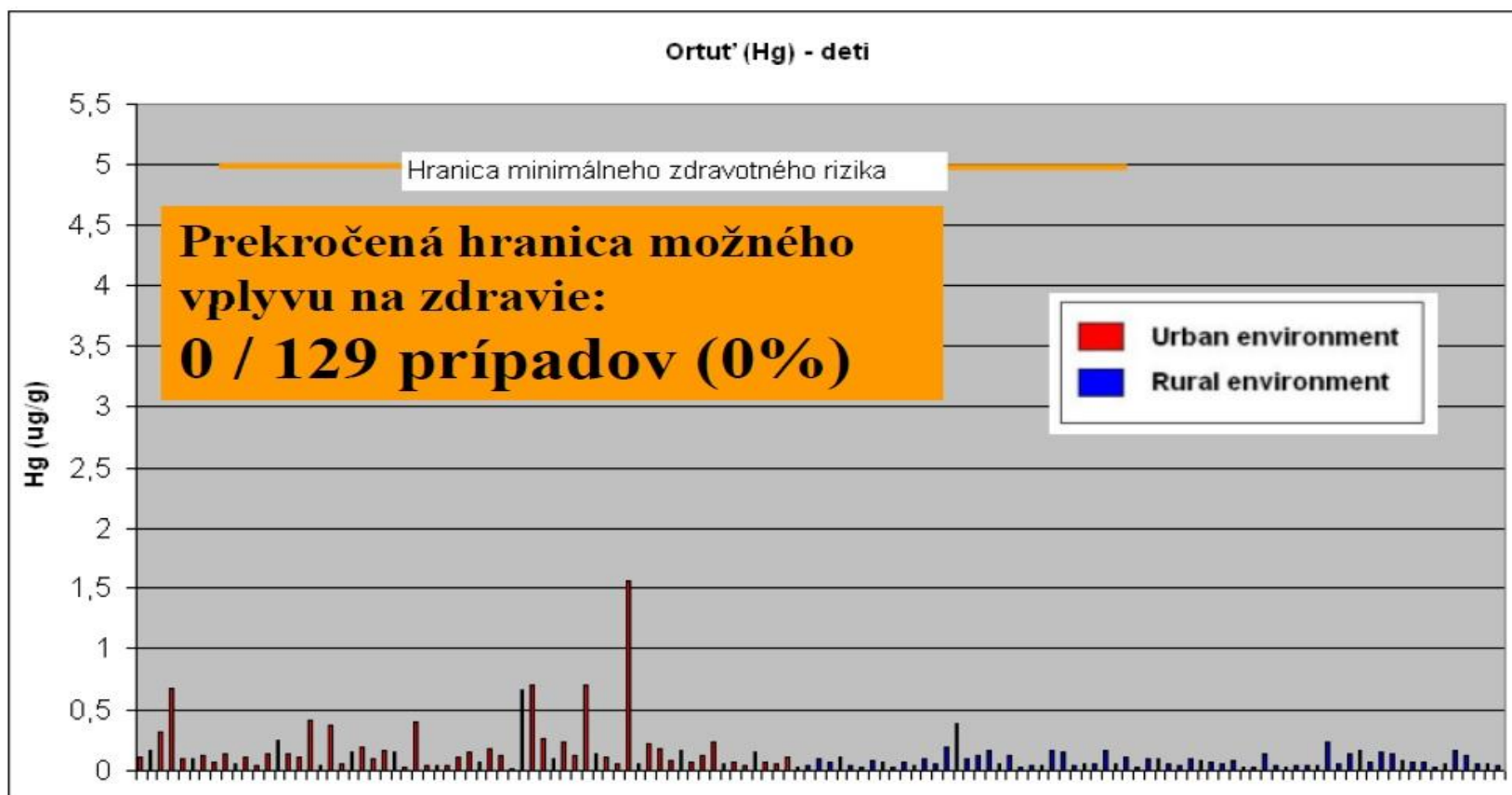

ORTUŤ

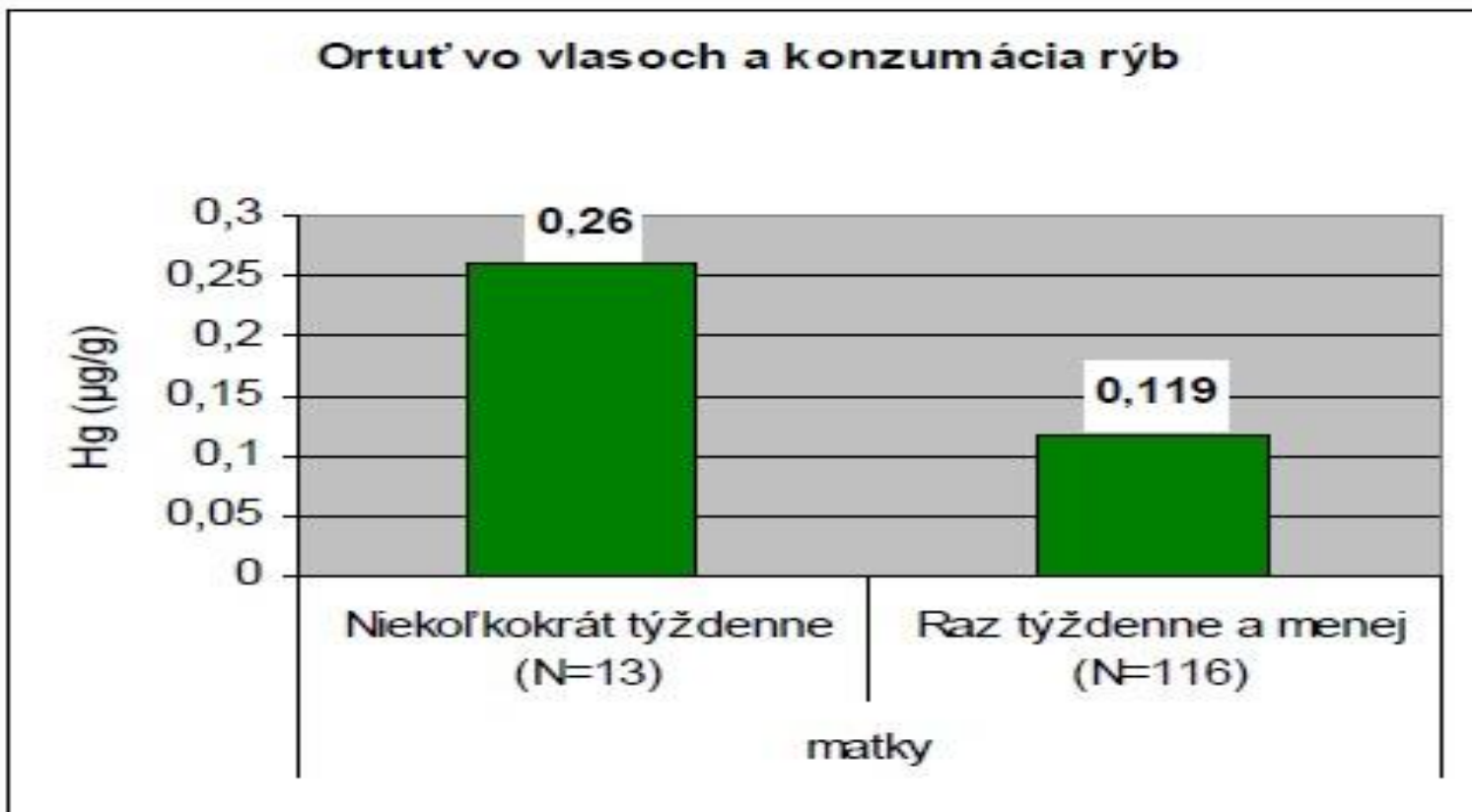

- **Štúdie zamerané na biomonitoring – stanovenie Hg v moči, v krvi a vo vlasoch**
- **Krv** – určenie koncentrácie organickej Hg
- **Moč** - určenie koncentrácie anorgan. Hg
- **Vlasy** – celkový obsah ortuti, zistenie histórie vystavenia sa Hg

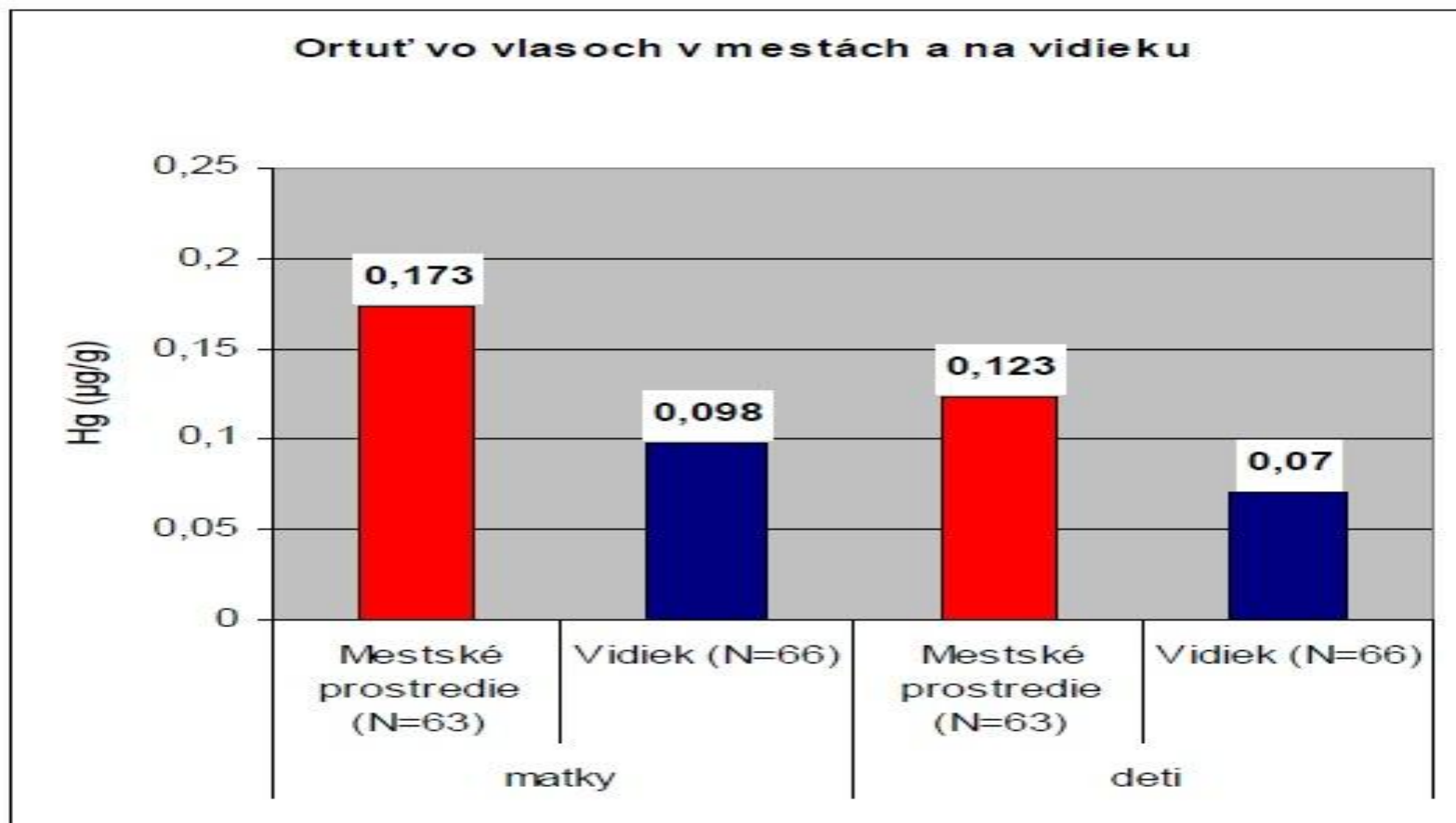
Ortuť vo vlasoch - deti

Hg vo vlasoch a konzumácia rýb

Ortuť vo vlasoch v mestách a na vidieku

ORTUŤ - možnosti riadenia rizík

- Správna likvidácia rozbitých ortuťových teplomerov, energeticky úsporných žiaroviek a ďalších výrobkov obsahujúcich ortuť
- Výber vhodných druhov rýb
- Dodržiavanie zásad hygieny práce

FTALÁTY

- Skupina niekoľko stoviek rôznych **organických derivátov kyseliny ftalovej a ich solí**
- Rozsiahle využitie majú pri výrobe plastov za účelom **zvýšenia ich pružnosti a životnosti, alebo ako rozpúšťadlá**
- Sú vždy zapracované s inými materiálmi, napr. PVC pri výrobe konečného produktu

FTALÁTY - zdroje expozície ľudského organizmu

- **Vzhľadom na svoje univerzálne použitie sú ftaláty takmer všade prítomné**
- **Ľudia sú vystavení ftalátom najmä:**
  - **konzumácia jedla a pitie nápojov, ktoré sú zabalené do - **PVC obalov** (molekuly ft. nie sú v nich viazané pevnou chem. väzbou)**
  - **vdychovanie vnútorného ovzdušia kontaminovaného ftalátmi z plastových výrobkov**

FTALÁTY - zdroje expozície ľudského organizmu

- **U detí dokázaná najvyššia expozícia ako následok :**
  - **zvyku „ruky –ústa“**
  - **hračky – ft. sa môžu uvoľňovať do slín detí pri olizovaní, hryzení hračiek a ďalších výrobkov z mäkkého PVC**
  - **Väčšieho vystavenia domácejmu prachu s obsahom jemných častíc ftalátov**

FTALÁTY - chronická expozícia

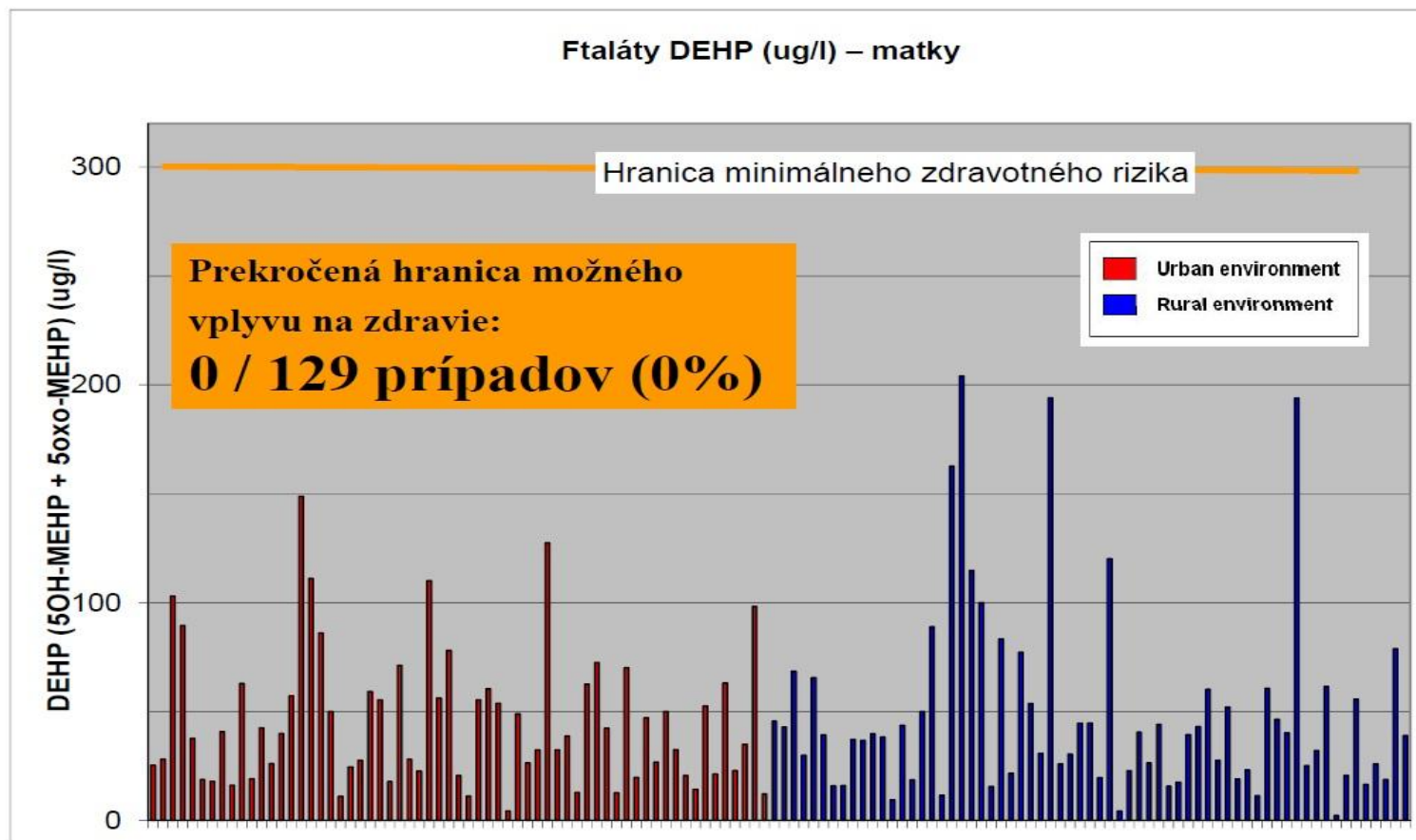
- **Účinky vystavenia sa nízkym koncentráciám ftalátov na ľudské zdravie nie sú známe**
- **Nepretržitá a opakovaná expozícia vysokým hladinám niektorých ftalátov indikuje:**
  - **blokovanie hormonálnej rovnováhy súvisiacej s dospievaním a reprodukciou → pohlavné a reprodukčné defekty, nižšia produkcia spermií, skorší nástup puberty**
  - **spojenie s rizikovými faktormi rakoviny, astmy a alergií**
- **Potrebný je výskum účinkov rôznych ftalátov na zdravie pre správne usmerňovanie ich výskytu a použitia**

FTALÁTY

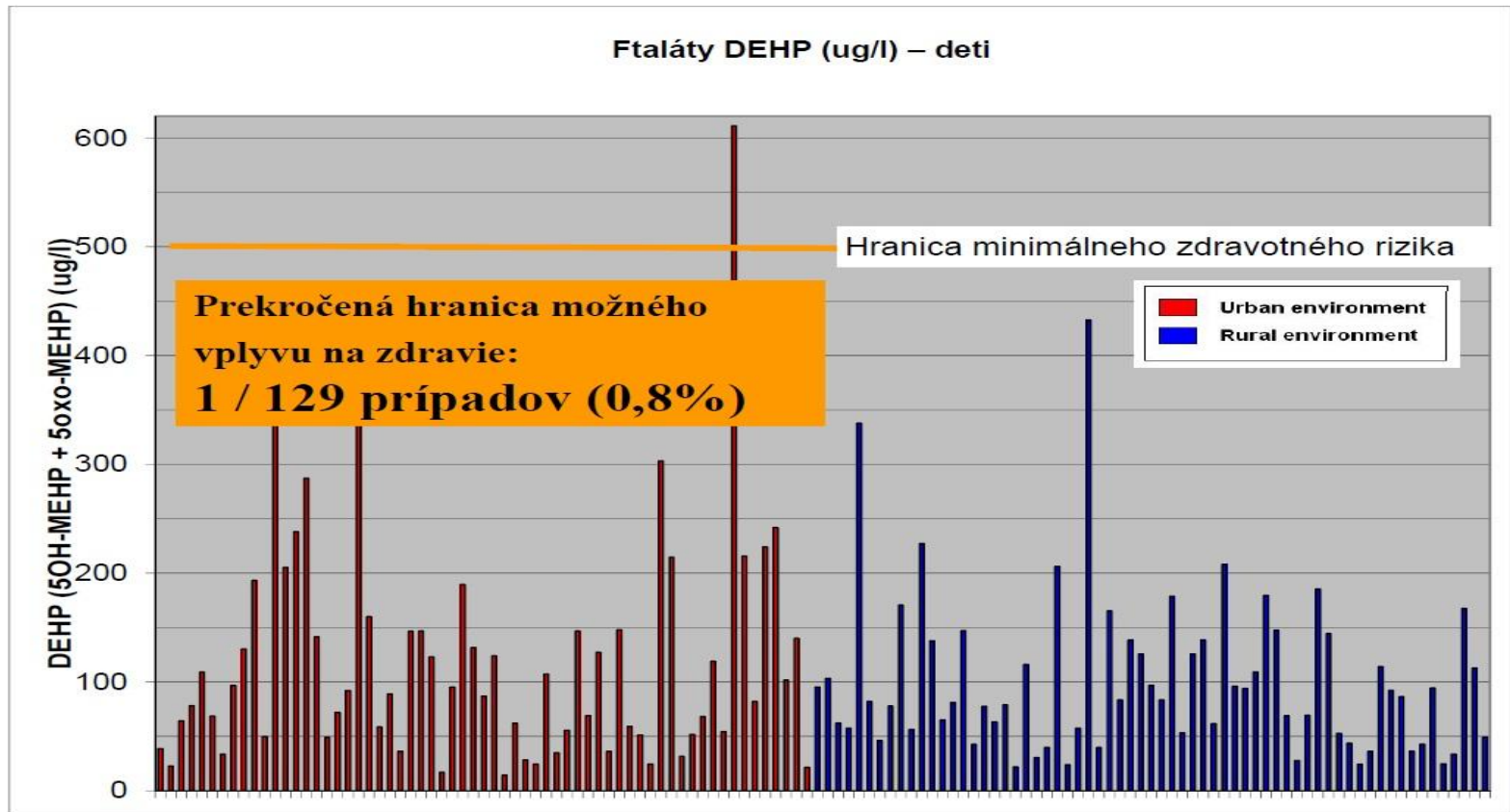

- Štúdie zamerané na biomonitoring – **stanovenie ftalátov v moči, alebo v krvi**
- Ftaláty **rýchlo metabolizujú**, väčšina metabolitov je vylúčených močom do 24 hodín
- Biomonitoring sa **zameriava preto predovšetkým na metabolity ftalátov v moči**

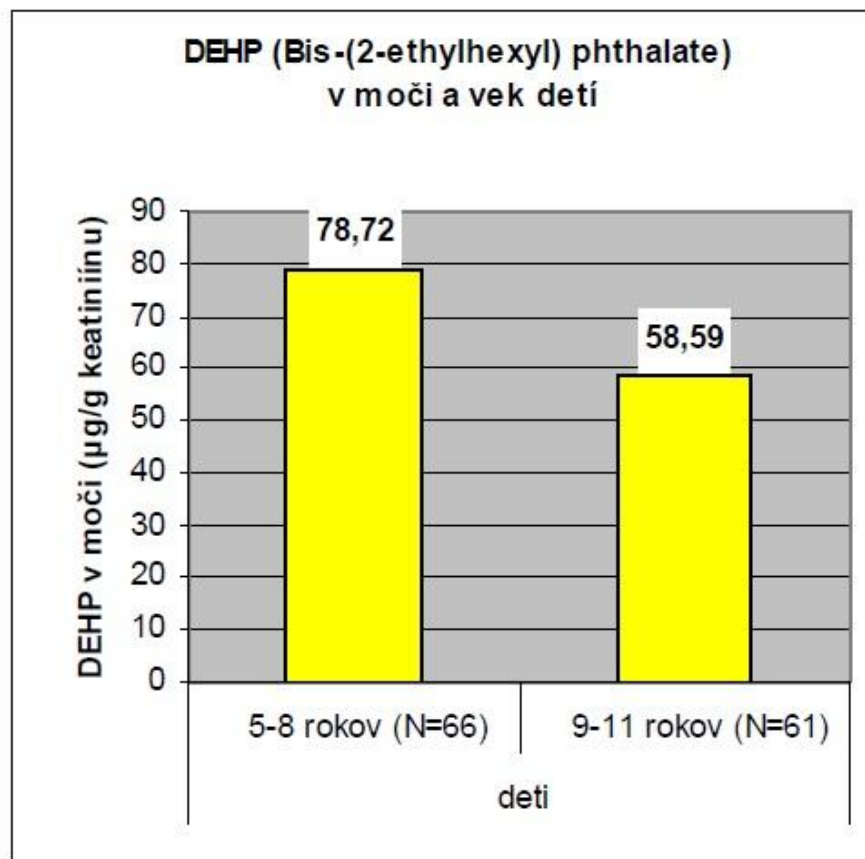
Ftaláty DEHP ($\mu\text{g/l}$) - matky

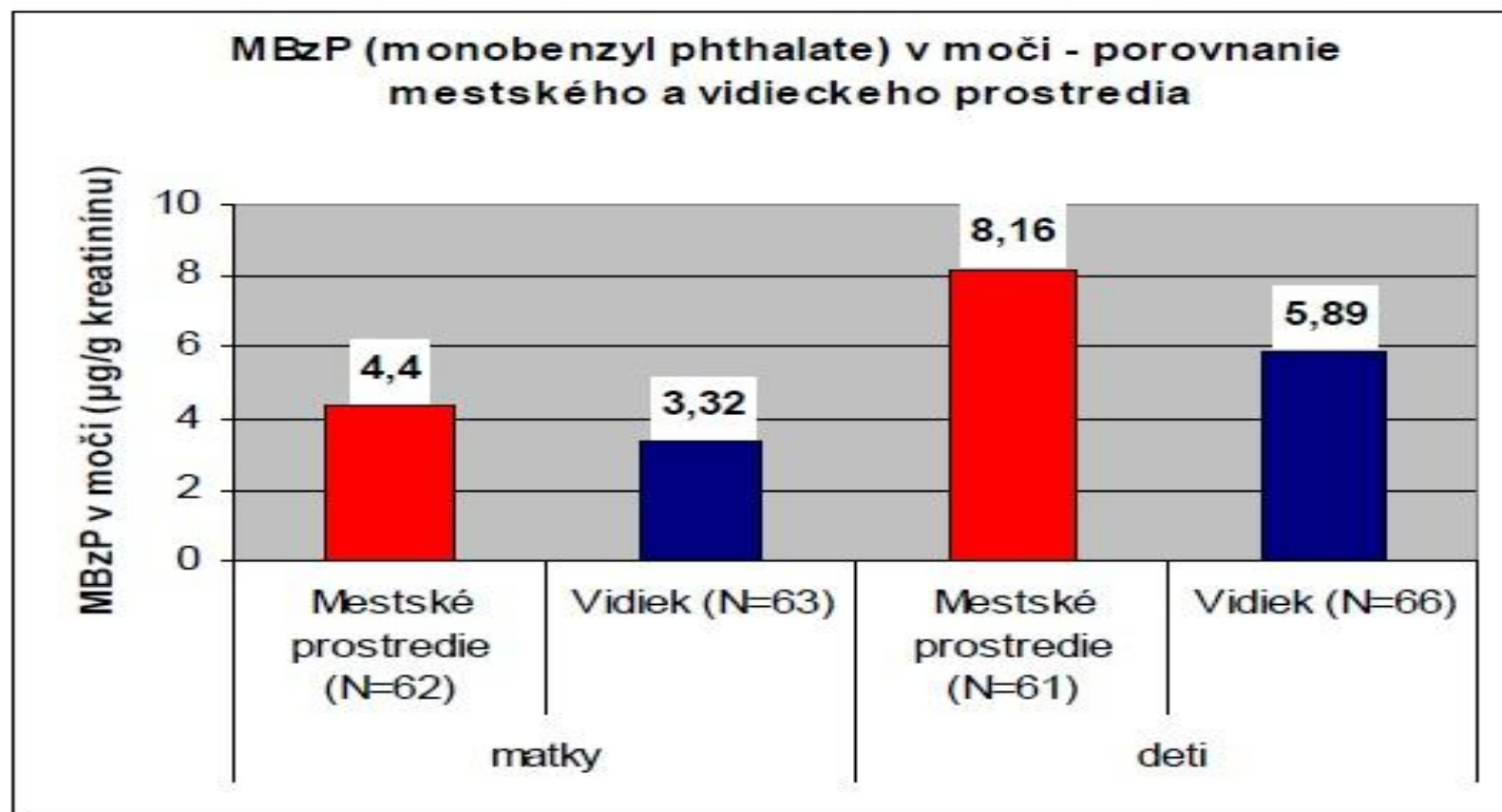
Ftaláty DEHP ($\mu\text{g/l}$) - deti

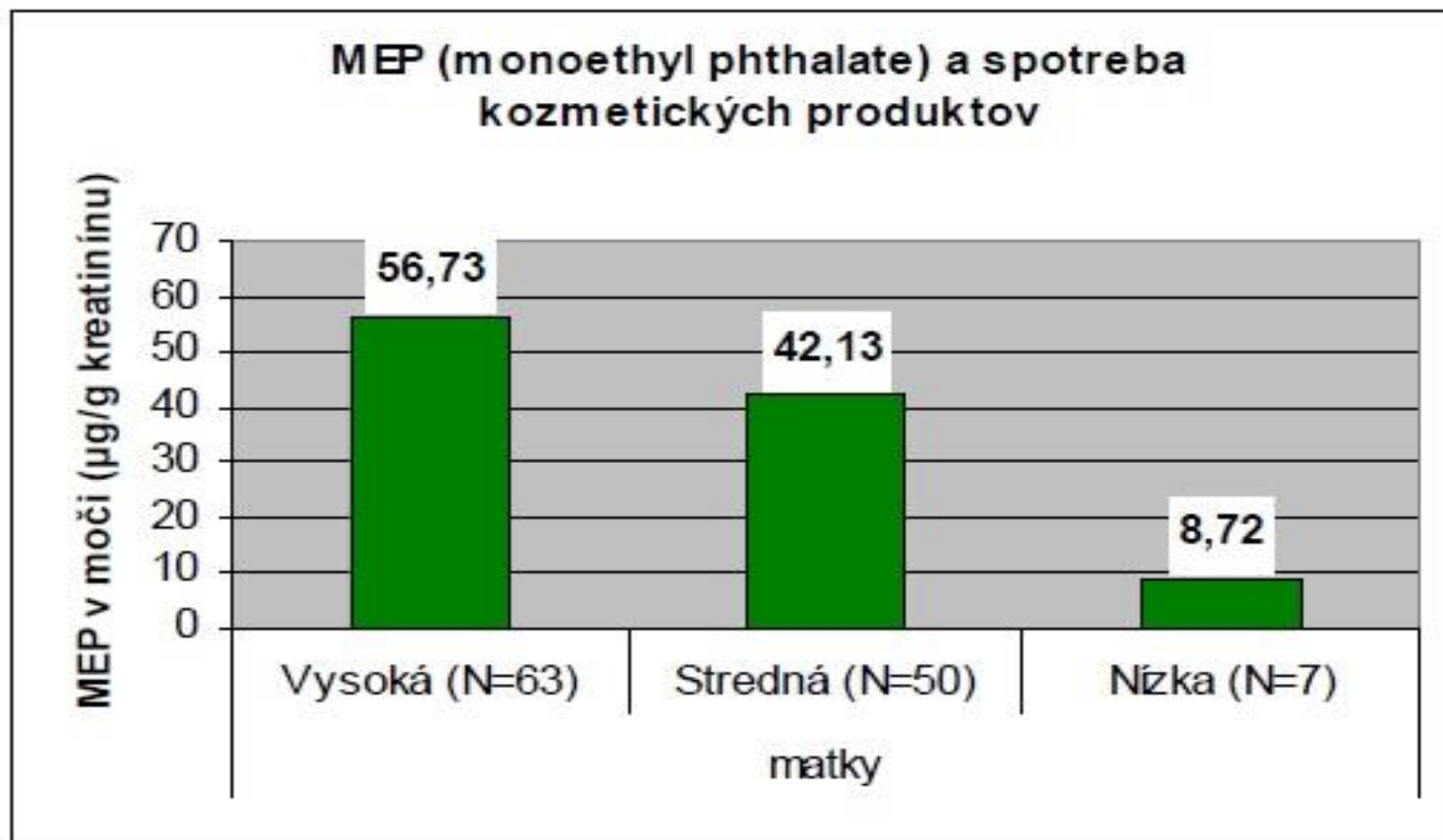
Ftaláty DEHP ($\mu\text{g/l}$) – v moči a vek detí

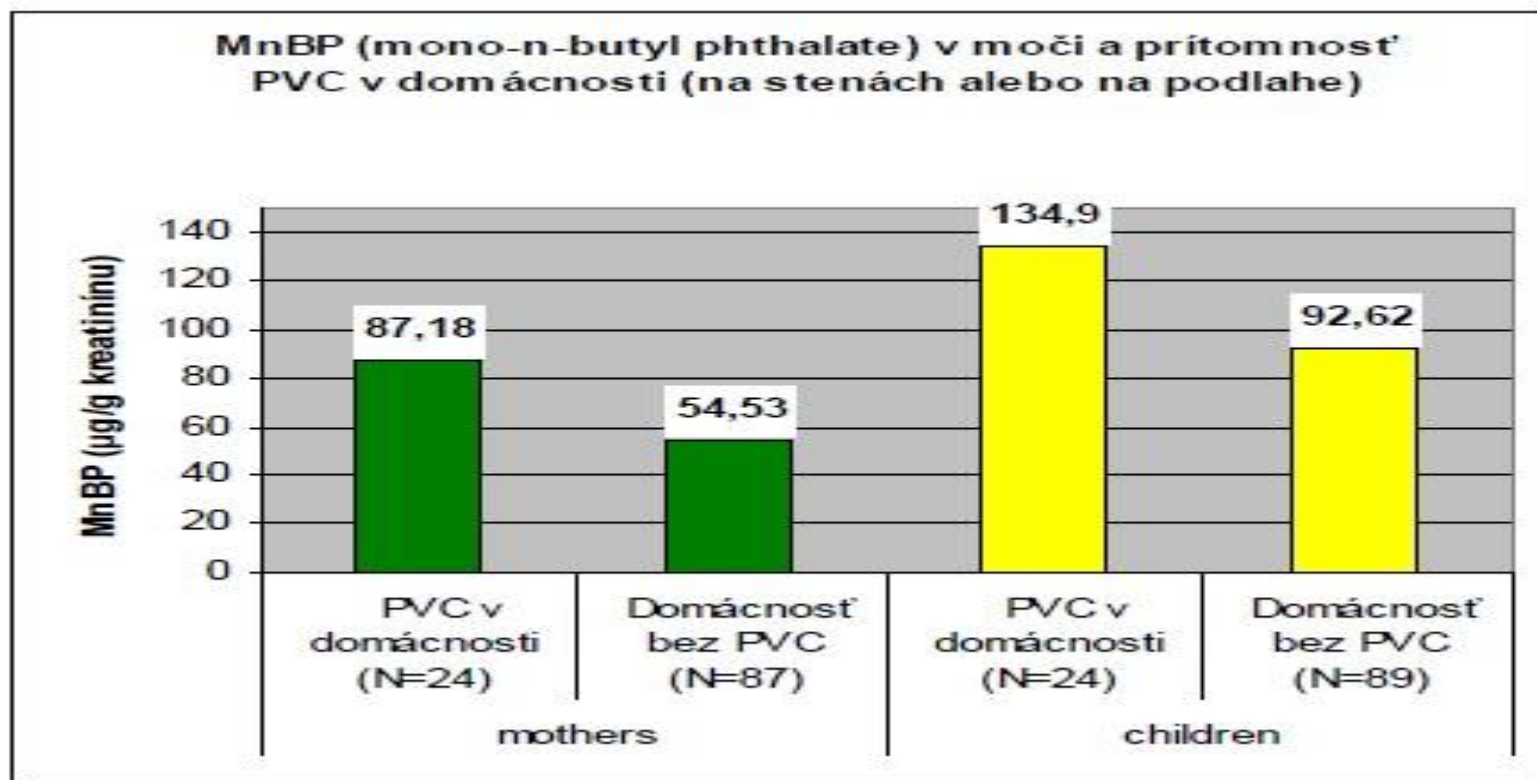
MBzP (monobenzyl phtalate) v moči – matky a deti v meste a na vidieku

MEP (monoethyl phthalate) v moči – spotreba kozmetických výrobkov

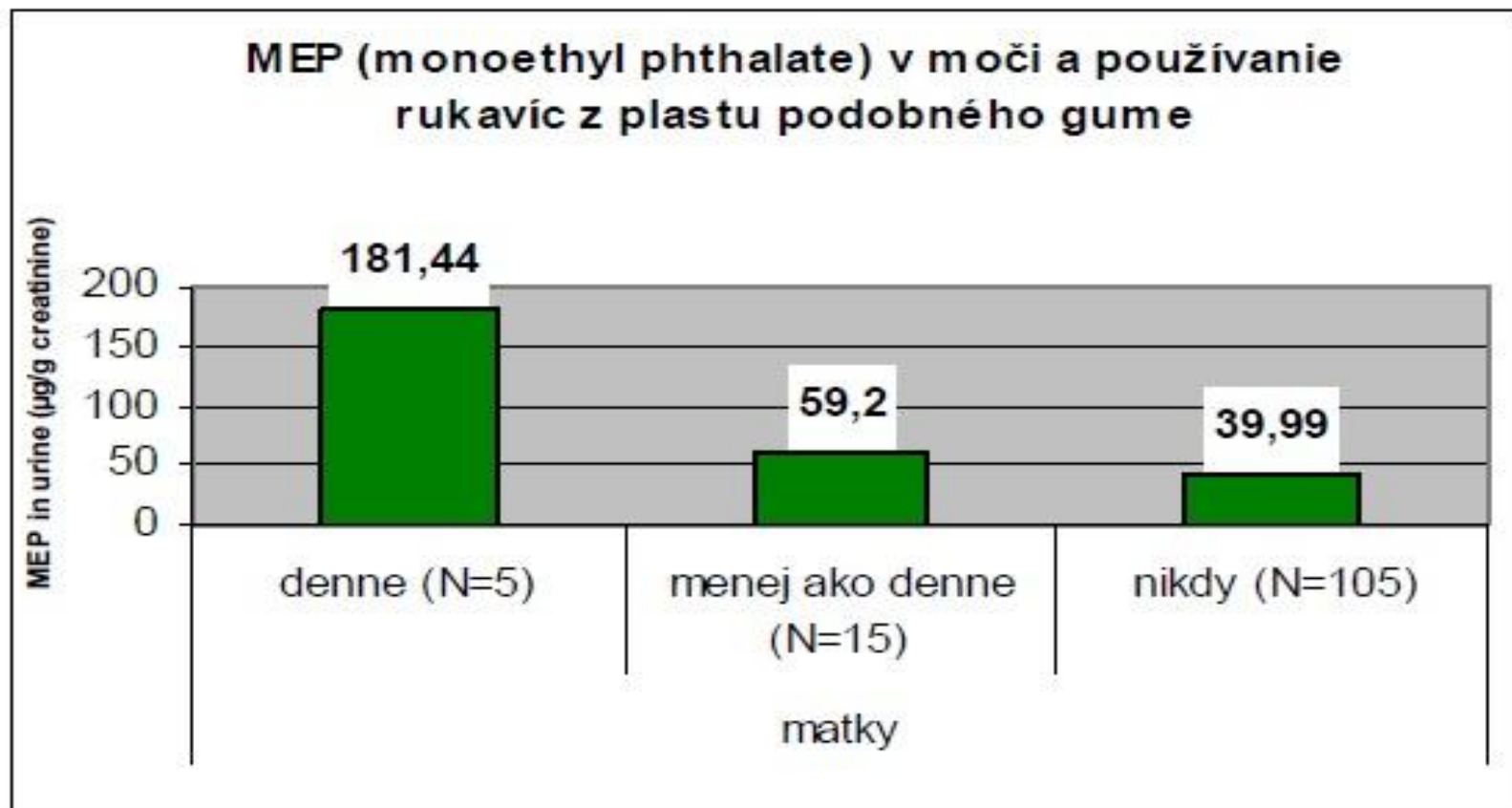

MnBP (mono- n-butyl phtalate) v moči – prítomnosť PVC v domácnostiach

MEP (monoethyl phthalate) v moči – používanie rukavíc z plastu podobného gume

FTALÁTY - možnosti riadenia rizík

- Pravidelná údržba vnútorného prostredia budov spojená s pravidelným odstraňovaním prachu**
- Obmedzenie používania PVC obalových materiálov, skladovanie potravín v PVC obaloch**
- Dodržiavanie zásad hygieny práce**

Význam pre Slovensko

- **Slovensko nemá zavedený Národný program ľudského biomonitoringu (HBM) zameraný na všeobecnú populáciu**
- **Jednotný a otestovaný postup môže byť v budúcnosti využitý na určenie expozície populácie aj iným znečisťujúcim látkam, čím sa posilní schopnosť vykonávať medzinárodné porovnávania po celej Európe**

Význam pre Slovensko

Výsledky takýchto projektov a sledovaní môžu byť použité ako **dôkazy, argumenty pre tvorbu politiky v oblasti ochrany a podpory verejného zdravia**

**ĎAKUJEM
ZA
POZORNOST!**